

Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Kimlik

Identity in International Relations Theories

Selin TÜRKEŞ-KILIÇ*

Öz

Kimlik, uluslararası ilişkilerde bir aktörü tanımlayan çok boyutlu bir kavramdır. Özellikle 1990'lı yıllardan bu yana Uluslararası İlişkiler disiplininde önemli bir yer edinmiştir. Ancak, Uluslararası İlişkiler yazınında kimliği tanımlayan tek bir tanım olmaması ve kimliğin zaman içinde farklı yaklaşımlar tarafından farklı bağlamlarda evrilmesi, bu kavramın evrensel bir analitik çerçeve oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde “kimlik” kavramının bir kuramsal kavram ve analitik bir kategori olarak nasıl ele aldığımızı değerlendirmeyi amaçlamakta ve aynı zamanda akademik kimlik tartışmalarına daha derin bir bakış sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler alanında “kimlik” kavramının farklı kuramsal yaklaşımlar tarafından nasıl ele alındığını, bu yaklaşımların zaman içinde nasıl evrildiğini ve disiplinin gelişimine nasıl katkı sağladığını inceleyen bir derinlemesine bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışma, bu amaçlar doğrultusunda geleneksel uluslararası ilişkiler kuramları (klasik realizm, klasik liberalizm, neorealizm, neoliberalizm), öznelereası yaklaşımlar (geleneksel yapılandırmacılık, İngiliz Okulu) ve eleştirel kuramların (eleştirel yapısalcılık, post-yapısalcılık, feminizm) “kimlik” kavramını hem kavramsal hem de metodolojik açıdan nasıl ele aldığını ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Geleneksel kuramlar, kimliği genellikle devletlerin dış politika tercihlerini şekillendiren istikrarlı ve sabit bir faktör olarak ele alırken, öznelereası yaklaşımlar kimliği daha esnek ve değişken bir yapı olarak görme eğilimindedir. Öte yandan eleştirel kuramlar ise kimliği hâkim güç ilişkileri içinde performatif bir eylem olarak vurgularlar. Makale, bu yaklaşımların “kimlik”le ilgili özgün argümanlarını sunmakta ve bu argümanların uluslararası ilişkiler disiplinine nasıl katkıda bulunduğunu örneklerle açıklamaktadır. Bu kuramsal değerlendirme, “kimlik” kavramının uluslararası ilişkilerin temel dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için farklı kuramsal yaklaşımların sunduğu çeşitli araştırma sorularını ve yöntemlerini değerlendirerek, kimlik çalışmalarının disiplin içindeki önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, kuram, eleştirel yaklaşımlar, ontoloji, epistemoloji

Abstract

Identity is a nuanced concept that intricately defines an actor within the realm of international relations. Its significance in the discipline has notably grown, especially since the 1990s. Nevertheless, the absence of a singular definition for identity in the field's literature and its evolution through diverse approaches over time pose challenges in establishing a universal analytical framework for this concept. This study aims to evaluate how “identity” is approached as a theoretical and analytical category within

* Doç. Dr. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye E-posta: selin.turkes@yeditepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2767-3649

the discipline of International Relations while providing a more in-depth look into academic identity debates. In this context, it offers an examination of how different theoretical approaches address the concept of “identity” in the field of international relations, how these approaches have evolved, and the contributions they have made to the development of the discipline. The study, with these objectives in mind, meticulously examines how conventional international relations theories (classical realism, classical liberalism, neorealism, neoliberalism), intersubjective approaches (conventional constructivism, the English School), and critical theories (critical constructivism, post-structuralism, feminism) conceptualize “identity” both in terms of concept and methodology. Conventional theories often perceive identity as a stable and consistent factor shaping the foreign policy preferences of states. In contrast, intersubjective approaches view identity as a more flexible concept subject to change. Critical theories, on the other hand, emphasize identity as a performative act within dominant power relations. The article presents the distinctive arguments of these approaches regarding “identity” and explains how these arguments have contributed to the discipline of international relations. This theoretical evaluation effectively highlights the significance of “identity” in understanding the fundamental dynamics of international relations by assessing various research questions and methodologies offered by different theoretical approaches, thus underscoring the importance of identity studies within the discipline.

Keywords: Identity, theory, critical approaches, ontology, epistemology

1. Giriş

Kimlik, sosyal dünya analizlerinin her zaman önemli bir parçası olmuştur; ancak Uluslararası İlişkiler disiplininin kuramsal gündeminde temel bir kavram olarak kabul edilmesi, nispeten daha yakın bir tarihe, 1990’lı yıllara dayanmaktadır. Kimliğin bu dönemde öne çıkmasını açıklayan sebeplerden biri, geleneksel kuramların Soğuk Savaş’ın bitimi gibi başlıca bir sistemsel değişikliği öngörmekte yetersiz kalmalarının sonucu olarak farklı bakış açılarına ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktadır (Neumann, 1996, s. 140). Soğuk Savaş döneminde ana akım çalışmaların odağında olan “maddi güç” kavramının açıklama gücü, çift kutuplu düzenin sona ermesine bağlı belirsizlik ve küreselleşme etkisiyle zayıflarken, 90’lı yıllarda kimlik, dış politika ve uluslararası ilişkiler çalışmalarında oldukça rağbet gören bir kavram haline gelmiştir.

Kimliği disiplinde görünür ve önemli kılan diğer bir önemli gelişme ise Uluslararası İlişkiler disiplininde rasyonel aktör varsayımı ve pozitivistimin baskın gelenek olarak kabul edilmesinin eleştirilmesiyle 1980’li yılların ortasında ortaya çıkan dördüncü temel tartışma¹ ile ilişkilidir (Luleci & Sula, 2016). Aralarında kısmi farklılıklar olsa da Hollis ve Smith “in “açıklamak ve anlamak”, Keohane’in “rasyonalist ve reflektivist (düşünümsel)”, Cox’un “sorun çözücü ve eleştirel kuram” ayrımları, dünyayı olduğu gibi kabul eden, “tarafsız” ve “bilimsel” bilgi üretme arayışında olan, maddi unsurlara ve nedenselliğe ağırlık veren araçsal geleneksel kuramlar ile uluslararası ilişkileri anlamada sosyal ilişkilerin önemini vurgulayan, anlam ve bağlama ağırlık veren ve meta-anlatımlar ile normalleştirilen kavram ve ilişkileri sorgulayan, bunu yaparken sosyal bilimsel araştırmada ahlaki duyarlılık ve normatif eleştiriye yer açan yaklaşımlar arasındaki temel farkları görmek için uygun bir sınıflandırma sunmaktadır (Ağcan, 2014; Dikmen Alsancak, 2021; Sula,

1 Bazı kaynaklar paradigmlar arası tartışmayı sıralamanın dışında bırakarak pozitivistim-postpozitivistim tartışmasını üçüncü temel tartışma olarak tanımlar.

2021). Bu ayrım, Uluslararası İlişkiler disiplinindeki farklı kuramsal yaklaşımlarda kimliğin verili, değişken, ya da akışkan olarak kavramsallaştırılması, maddi yapı ya da öznelarası (*intersubjectivity*) süreçlerle ilişkilendirilmesi, pozitivist ya da post-pozitivist yöntemlerle çalışılması gibi ayrışma noktalarını netleştirmek için ışık tutar. Buna bağlı olarak, gelişen kimlik çalışmaları, tercihlerin, çıkarların ve norm yapılarının olduğu kadar sistemi yeniden üreten güç ilişkilerinin ve uluslararası güvenlik dinamiklerinin kimlikler ile ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğunu savunmaktadır.

Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler yazınında kimlik kavramını kuramsal perspektiften bir değerlendirmesini sunmaktadır. Kimlik, bir aktörü tanımlayan çeşitli özellikleri, değerleri, inançları ve deneyimleri içeren dinamik ve çok boyutlu bir kavramdır. Kimliği anlamak, uluslararası ilişkilerdeki sosyal etkileşimleri ve güç ilişkilerini analiz etmek için kritiktir. Ancak, yazında kimliği tanımlayan tek bir tanımın bulunmaması, kimi zaman birbirinden uyumsuz ve muğlak bir şekilde ele alınması, bu kavramın evrensel ve tutarlı bir analitik çerçeve oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Bu çalışma, uluslararası ilişkiler yazınında kimlik kavramını haritalandırmayı amaçlamakta olup, kimliği en geniş tanımıyla uluslararası aktörlere ait ayırt edici belirtiler, nitelikler ve özellikler olarak kabul ederek yazının genel bir taramasını yapacaktır. Bu bağlamda, kimliğe atıfta bulunmayan kuramsal yaklaşımların devletlerin kimliğiyle ilgili özellikleri ele alış biçimleri incelenerek, kimliğin örtük, etkileşimsel, pratiksel ve söylemsel referansları farklı yönleriyle karşılaştırılacaktır.

Bu amaçla disiplindeki bilim ve yönetime dair tartışmalara bağlı kalarak kimlik kavramını kullanan paradigma, okul ve yaklaşımları üç kuramsal kategoride ele almaktadır: 1) Devlet odaklı kuramsal yaklaşımlarda devlet kimliğini harici, verili, devletin yönettiği toplumun özelliklerinden meydana gelen, görece az değerli bir açıklayıcı değişken olarak ele alan geleneksel² kuramlar, 2) Kimliği karşılıklı etkileşime bağlı olarak değişime açık bir sosyal yapı olarak gören, ancak pozitivist yöntemlere sadık kalarak kimliğin oluşum süreçlerini çalışma alanının dışında bırakan, ontolojik olarak eleştirel yaklaşımlara, epistemolojik ve metodolojik olarak geleneksel kuramlara yakın durarak geleneksel ve eleştirel yaklaşımlar arasında orta yol olmayı amaçlayan öznelarası yaklaşım, 3) Kimliği hakim güç ilişkileri tarafından üreten ve onları yeniden üreten dışlayıcı bir performatif eylem olarak kavramsallaştıran, akışkan doğasının post-pozitivist yöntemlerle araştırılabileceğini savunan (reflektivist, alternatif) yaklaşımlar. Geleneksel kuramlardan klasik realizm, klasik liberalizm, yapısal realizm ve neoliberal kurumsalcılık; öznelarası anlayıştan geleneksel inşacılık ve İngiliz Okulu; eleştirel yaklaşımlardan post-yapısalcılık, feminizm ve eleştirel inşacılığın kimliğe yaklaşımları arasındaki ontolojik, epistemolojik ve metodolojik farklar ve benzerlikler irdelenerek kimliğin farklı kuramsal yaklaşımlarda nasıl kavramsallaştırıldığı, analitik bir kategori olarak nasıl çalışıldığı ortaya konacaktır. Bunu yaparken feminizm, inşacılık gibi şemsiye kuramların içinde var olan epistemolojik ve metodolojik farkların kimlik çalışmalarına nasıl yansıdığı üzerinde durulacaktır.

2 Geleneksel kuram terimi literatürde aynı zamanda ana akım, açıklayıcı, sorun çözücü, rasyonalist ve pozitivist kuramlar olarak da kullanılmaktadır

Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kimliğin incelenmesi, farklı teorik yaklaşımlar ve kuramsal çerçeveler arasındaki ayrışmaların anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu ayrışmaların temelinde, kimliğin doğası, nasıl oluştuğu ve uluslararası ilişkilerin temel dinamiklerini nasıl etkilediği konularında farklı bakış açıları ve metodolojiler bulunmaktadır. Bu çalışma, kimlik çalışmalarının disiplin içindeki evrimini anlamak amacıyla, farklı teorik yaklaşımların ve kuramsal okulların kimlik kavramını nasıl ele aldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kimliğin uluslararası ilişkilerdeki rolünün anlaşılmasına katkıda bulunan ontolojik, epistemolojik ve metodolojik farkları vurgulayacaktır.

2. Geleneksel Uluslararası İlişkiler Yazınında Kimlik

Uluslararası ilişkilerin anaakımı, devletler arasındaki ilişkileri diplomatik, askeri ve/veya ekonomik stratejik güç dinamikleri üzerinden anarşik bir uluslararası sistem bağlamında açıklamaya yönelmiştir. Bu çerçevede, devlet odaklı bu kuramlar maddesel çıkarlara odaklanır ve kimlik gibi düşünsel unsurları göz ardı eder. Özellikle neorealizm ve neoliberalizm, uluslararası sistemin yapısını analizin temel faktörü olarak kabul ederken devleti bir “kara kutu” (*black box*) olarak değerlendirir, yani içsel işleyişi anlamaya çalışmaz. Bu yaklaşım, genellenabilir evrensel analiz çerçeveleri sunma amacı taşıırken, devletlere ait pek çok değişken gibi kimlik değişkenini de teorik çerçevelerinin dışında bırakmaktadırlar. Diğer yandan, klasik realizm ve klasik liberalizm devlet seviyesinde analiz yapma olanağı sağlar ve devletlerin çıkarlarını açıklarken kimliğe dair bazı varsayımlarda bulunur. Bu bağlamda, klasik realizm ve klasik liberalizmin kimlik kavramını örtülü bir şekilde kullandığını söylemek mümkündür (Urrestarazu, 2015, s.127). Bu bölümde, önce klasik realizm ve klasik liberalizmin yakın bir okuması yapılarak kimlik kavramının kuramsal çerçevedeki örtük rolüne dair bir anlayış sunulacak ve yazından çeşitli örneklerle desteklenecektir. Daha sonra, neorealizm ve neoliberalizmde devlet kimliğinin nasıl tek bir kritere indirildiği ve bir değişken olarak etkisizleştirildiği açıklanacaktır.

2.1. Klasik Realizm ve Klasik Liberalizm

Lapid ve Kratochwil (1996), 1990larla birlikte uluslararası ilişkilerde kimlik kavramına artan akademik ilginin devrimsel bir keşiften ziyade bir geri dönüş olduğunu hatırlatır. Bu bağlamda geleneksel kuramların kimlikle hiç ilgilenmediklerini varsaymak yanlış olacaktır. Nitekim, realizm ve liberalizmin klasik türlerinde kimlik, ana kavramlardan biri olmamasına rağmen örtülü bir kullanımla karşımıza çıkar. Klasik realizm ve klasik liberalizmin yakın bir okuması, devletlerin kimlikle ilişkili özelliklerine dair bazı temel varsayımları ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, klasik geleneksel yazında kimlik kavramı, devletlerin çıkarlarıyla bağ içinde ele alınır ve devletlerin dış politikalarını belirlemede rol oynayan bir örtülü bir unsur olarak kabul edilir. .

Morgenthau, dış politikanın tasarlandığı siyasi ve kültürel bağlamı dikkate alarak devletlerin davranışlarını incelerken kolektif kimliklerine sınırlı da olsa bir alan açar (Morgenthau, 1997). Jervis, Morgenthau'nun eserlerinde düşünce, ahlak ve diplomasiye, realizmin sadelik (*parsimony*)

ilkesiyle örtüşmeyen bir biçimde açtığı alanı, “Morgenthau’nun Realizmindeki Sıradışı Unsurlar” başlığı altında inceler ve aktörlerin kendileriyle ilgili algıları (*self-image*) ve dış politika yapımı arasında kurduğu ilişkiyi vurgular (Jervis, 1994, s. 860-864). Morgenthau’nun önemli düşünürlerinden birisi olduğu klasik realizmde kolektif kimlik, güç siyasetini anlamakta ahlaki değerler ve fikirlerin rolüyle yakından ilişkilidir (Williams, 2004, s. 635). Örneğin, 18. yüzyıl Avrupasında güç dengesinin başarısını, Avrupa’nın nezaket ve terbiye standartlarına, ortak bir sanat, yasa ve görgü kuralları sistemi oluşturmasına ve büyük bir cumhuriyete dönüşmesine bağlamıştır. Bu durum, ahlaki değerlerle tanımlanan bir kolektif kimliğe dolaylı bir gönderme içermektedir (Morgenthau, 1982, s. 61). Keza, iki dünya savaşının altında yatan sebebin Avrupalı devletler arasındaki bu topluluk hissini ortadan kalkması olduğunu savunur. Bu anlayışa göre dış politikanın belirlenmesinde kimlikler ve değerler, dış çevrenin getirdiği kısıtlamalar ve fırsatlardan daha önemli bir rol oynayabilmektedir. Yani, klasik realizm her ne kadar güç siyasetine odaklanan, gücü sadece fiziksel kaynaklara dayandıran bir teoriye indirgense de aslında normlar, değerler, prestij ve diplomatların/devlet adamlarının rolü gibi etki faktörlerine de önemli yer vermektedir. Dolayısıyla klasik realizm, gücün tanımı ve kullanımında kimlik unsurlarının önemini göz ardı etmez.

Klasik liberalizm ise iç politikadaki dinamiklerle belirlenen kimliklerin devletlerin dış politika davranışlarını belirlediği kabulünden hareket etmektedir. Örneğin, bir rejim tipi olarak demokrasi, klasik liberalizm anlayışında büyük öneme sahiptir. Fearon’a göre demokrasilerdeki izleyici maliyeti, otoriter devletlerden daha fazladır, bu yüzden demokrasiler devletlerarası anlaşmazlıkları savaşla sonuçlanmadan önce çözmeye niyetlidirler (1994). Benzer şekilde Demokratik Barış Tezi liberal demokrasiler birbiriyle savaşmaya meyilli değildir önermesinde devletlerin demokrasi kimliğine maliyet hesapları üzerinden barışçıl bir rol atfedilmiştir (Russett, 1993; Russett, Layne, Spiro & Doyle, 1995). Diğer yandan Fearon, başka bir çalışmada dış politikada aktörlerin “dost”larına saldırmaya ya da onlardan saldırı beklemeye daha mesafeli duracağı önermesinde ikili ilişkiler arasındaki kimliğin uluslararası politikaya etkisi olabileceğini kabul etmiştir (1997, s. 85). Liberalizm şemsiyesi altındaki bölgesel bütünleşme (entegrasyon) kuramlarında kimlik, açıkça ortaya konmasa da etkisi hissedilen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Yeni-işlevselcilik kuramı (*neofunctionalism*), bütünleşme sürecinde siyasi aktörlerin bağlılıklarını, beklentilerini ve siyasi faaliyetlerini uluslardan farklı, yeni ve daha büyük bir kurumsal merkeze kaydırmasıyla oluşacak yeni bir siyasi topluluğun ortaya çıkmasını bekler. Bu şekilde oluşacak elit sosyalizasyonu ile ima edilen yeni kimlik oluşumu, çıkar algıları ve faydazar hesaplarını değiştirecek, uzun süreli işbirliğini mümkün kılacaktır (Haas, 1961; Rosamond, 2005; Sandholtz & Sweet, 1999).

Ancak klasik realist ve klasik liberal yazında kimlik, devletin barındırdığı halkların özelliklerine (etnisite, din, vs...) ya da rejim tiplerine, anayasal düzenlemelerine ya da yazılı anlaşmalara göre belirlenmiş, verili ve neredeyse sabittir.³ Kimlikte herhangi bir değişiklik ve dönüşüm olacak

3 Kimliği verili olarak kabul etmek, yani özelliklerinin veya bileşenlerinin önceden belirlendiğini ve değişmez olduğunu varsaymak, genellikle kimliğin neden ve nasıl oluştuğu ve nasıl etkilendiği üzerine soruların araştırma programının dışında kalmasına sebep olur. Diğer yandan, kimliği verili olarak almayan araştırmacılar, kimliğin

ise ancak bu parametreler içinde mümkün olabilir. Örneğin, otoriter bir rejim demokratik konsolidasyonunu sağladığı takdirde dış politika davranışlarında bir dönüşüm beklenir. Ancak ortak bir geçmiş ya da değerlerden doğan bir kimlik anlayışına sahip özcü (*essentialist*) yaklaşımda kimlik (Rumelili, 2014), dış politikayı etkileme kapasitesine sahip olsa da bir bağımlı değişken olarak inceleme altına alınmaz. Buna iyi bir örnek, Samuel Huntington'un ABD için Latin göçmenleri asimile edilemez bir "öteki" ve İslam'ı da ekonomik dünyayı tehdit eden dışsal bir "öteki" olarak inşa eden Medeniyetler Çatışması tezidir. Huntington, öteki kimliğinin uluslararası ilişkilerdeki olası etkileri üzerine yaptığı çalışmasında aktörlerin medeniyete dair tanımlayıcı özelliklerini için ve öze ait (*inherent and intrinsic*) olarak kabul eder (1996).

2.2. Neorealizm ve Neoliberalizm

Realizm ve liberalizmi sistem analiz seviyesine taşıyan yapısal realizm (neorealizm) ve neoliberal kurumsalcılık (neoliberalizm), Vestfalyan üniter devlet varsayımından hareketle iç ve dış politikayı birbirinden keskin sınırlarla ayırır ve devletlerin iç işleyişine dair meseleleri uluslararası ilişkiler alanının dışında tutar. Bu haliyle, başat aktör olan devletlerin çıkarlar ve kimliklerini önceden belirlenmiş olarak kanıksar ve bunları açıklamaya çalışmaz. Neorealist ve neoliberal yazında devletler ekonomik insan (*homo economicus*), yani atacağı adımların sonuçlarını hesaplayıp azami faydayı hedefleyen aktörler olarak ele alınır. Fakat, devlet çıkarlarını temel açıklayıcı değişken olarak almalarına rağmen iki yaklaşım da aktörlerin çıkarları ve bununla ilgili olarak kimlikleri nasıl elde ettiklerine dair herhangi bir açıklama sunmamaktadır. Neorealist ve neoliberal yaklaşımları kullanan düşünürler, klasik realizm ve klasik liberalizmde çıkarların bir fonksiyonu olarak ele alınan kimliği çoğunlukla araştırma programlarının dışında bırakır.

Neorealizm, devletleri sistemin anarşik yapısının getirdiği sınırlamalar ve darboğazlar sonucunda aynı temel özellikleri gösteren benzer birimler olarak ele alır. Waltz'un amacı, az değişken kullanarak çok sayıda olguyu açıklamaya yönelik sadelik ilkesine dayalı evrensel bir analiz çerçevesi oluşturmaktır. Bu bağlamda, devlet seviyesindeki birçok faktörü olduğu gibi kimliği de bir değişken olarak etkisizleştirmiş ve kimliğe herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Buna göre tüm devletlerin anlamlı tek bir kimliğe sahip olduğu varsayımı yapılır: çıkarıcı ve hükümler olmaları. Bu kimlik verili olarak kabul edilir ve sorgulanmaz. Waltz her ne kadar sosyalleşmeye kuramında yer verse de bunu yapının (*structure*) sistemdeki davranışları etkileme yollarından biri olarak ele alır. Bir diğer ifadeyle, aktörler arasındaki sosyalleşmeyi kimlikle ilişkilendirmez ve böylece kimlik tartışmasını sistem analizinin dışında bırakır (Waltz, 1979, s. 74). Böylece kimlik, neorealist yazında analitik olarak değişmez ve bağlamsız, kavramsal olarak ise önemsizdir. Kimliğin marjinalleştirilmesi, Waltz'un bilimsel ve büyük kurama ulaşmak için sisteme atfettiği önceliğe paralel olarak gözden çıkardığı devlet ve birey seviyesinin bilinçli bir sonucudur. Waltz'a göre, yapı tanımları, genellenebilir olmak için, birimlerin özelliklerini,

esnek, değişken ve bağlamdan bağlama farklılık gösterebileceğini kabul ederek, kimliğin oluşumu ve etkileşimi üzerine bir araştırma alanına sahip olurlar. Bu, kimliğin araştırma programlarında öne çıkmasının altında yatan önemli bir önkabuldür.

davranışlarını ve etkileşimlerini bir yana bırakmalı veya bunlardan soyutlanmalıdır (Waltz, 1979, s. 80). Kimliği öne çıkaran kuramsal yaklaşımlar ise neorealizmin bu bilinçli seçilmiş sınırlı bakış açısına eleştiriler getirir. Bu eleştirilerde, neorealizmin önemli değişkenleri göz ardı ettiği vurgulanmaktadır. Örneğin, Kratochwil'in eleştirisine göre, neorealizm, uluslararası siyaseti daha iyi anlamak için daha kapsamlı bir yaklaşımın gerekliliğini yadsımaktadır. Kratochwil'in önerdiği tarih ve analiz odaklı, kurallara dayalı siyasi eylem perspektifi, neorealizmin analizine karşı çok yönlü bir alternatif sunar. Bu perspektife göre, kimlik ve normlar gibi faktörler, uluslararası sistemin işleyişini anlamada önemli bir rol oynamaktadır (Kratochwil, 1993).

Neoliberalizm de neorealizm gibi sistem seviyesinde analiz yaparken klasik versiyonunun örtülü de olsa alan açtığı kimlik kavramını dikkate değer bulmaz. Örneğin Keohane, yeni işlevselcilik gibi kurumlara dayalı işbirliği kuramlarının çıkarların dönüşümü konusunda " karmaşık" fikirleri olduğu için aktörlerin davranışını açıklamakta yetersiz kaldığını iddia eder (1984, s. 66). Neoliberalizm, bu konularla uğraşmamasını bir avantaj olarak kabul eder ve böylece çıkarları devletlere harici verilen ve değişmez kabul ederken çıkarlardaki dönüşüme bağlı şekillenen örtülü bir kimlik algısını da çalışma alanında tamamen çıkarmış olur. Kratochwil, neo-neo tartışmasının damga vurduğu Uluslararası İlişkiler yazınına kimlik kavramı konusunda bellek yitimi dönemi olarak tanımlamıştır (1996, s. 203).

Bu bölümde ifade edildiği gibi, Uluslararası İlişkiler yazınında, klasik realizm ve klasik liberalizm gibi geleneksel teorilerin uluslararası ilişkilerde kimlik kavramına ilgi göstermediği yaygın bir kabuldür. Ancak, bu yaklaşımların temelinde kimliğin etkisi aslında tam anlamıyla göz ardı edilmez. Örneğin, klasik realizmde kimlik, ahlaki değerler ve fikirlerle ilişkilendirilirken, klasik liberalizm iç politika dinamiklerinin devletlerin kimliğini şekillendirebileceğini öne sürer. Ancak, bu geleneksel yaklaşımlar, genellikle kimliği sabit ve belirli parametrelere dayalı bir faktör olarak ele almışlardır.

Öte yandan, geleneksel yapısal kuramlara odaklanan neorealizm ve neoliberalizm gibi teoriler ise sistem seviyesinde bir uluslararası analiz sunarken kimlik konusuna fazla ilgi göstermezler. Neorealizm, devletlerin temel olarak çıkarlarını ve hükümetlerini korumayı amaçladığı tekil bir kimlik anlayışını benimser. Neoliberalizm ise çıkarları uluslararası düzeyde daha fazla işbirliği ile gerçekleştirmeyi hedeflerken kimlik konusunu fazla açıklamaz.

Geleneksel kuramsal yaklaşımlar, kimlik meselesine yeterince derinlemesine bakmamış olmaları nedeniyle getirilen eleştiriler, kimlikle ilgili daha fazla araştırmanın yolunu açmıştır. Örneğin, Risse-Kappen, yapısal teorilere eleştiri getirirken, bu kuramların Soğuk Savaş'ın sonunu açıklamak için yetersiz olduğunu ve bu yetersizliğin yerel ve küresel kaynaklardan kaynaklanan fikirlerin etkisini göz ardı etmelerine dayandığını öne sürmektedir. Risse-Kappen'e göre, fikirler farklı ülkeler arasında, yerel yapı ve siyasi kültürdeki farklılıklardan kaynaklanan çeşitli etkilere sahiptir. Bu farklılıklar, kimliklerin uluslararası ilişkilerde nasıl rol oynadığını anlamamıza yol açar (1994). Bu yeni anlayışın temel önerisi, kimliğin yalnızca devletlerin dış politikalarını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda uluslararası sistemin işleyişini ve ilişkilerini

de şekillendirebileceği fikrini içermektedir. Kimliği analiz kategorisi olarak uluslararası ilişkiler disiplinine kazandıran bu yaklaşımlar rasyonalist varsayımlara karşı çıkararak, aktör kimliklerinin etkileşim öncesi önceden belirlenmiş ve bağımsız olduğu varsayımını sorgulamıştır.

3. Öznelerarası Anlayışta Kimlik

3.1. Geleneksel İnşacılık

1992’de International Organization’da yayımlanan “Anarchy is what states make of it” makalesiyle Alexander Wendt’in makalesi Uluslararası İlişkiler disiplinde kimlik kavramını ele alan önemli çalışmalardan birisi olmuştur. Bu çalışmanın International Organization gibi disiplinindeki egemen tartışmalara öncülük eden bir dergide yayımlanması, o ana kadar neorealizm ve neoliberalizm arasındaki çatışmanın üzerine kurulu olan disiplinin merkezinde kolektif kimlik tartışması için bir çalışma alanı açmıştır. Bunun sonucu olarak Uluslararası İlişkiler yazınındaki kimlik çalışmalarında çok hızlı bir artış görülür. Horowitz’in araştırması, Uluslararası İlişkiler dergilerinde kimlik kavramıyla ilgili makalelerin sayısının 1993-1995 yıllarında muazzam bir sıçrama yaşadığını göstermiştir (Urrestarazu, 2015, s. 129).

Devletlerin çıkarlarını açıklayıcı değişkenler olarak kabul eden rasyonalist kuramlardan farklı olarak inşacılık devlet çıkarlarının nasıl oluştuğunu merak eder. Bu soru, inşacıların Uluslararası İlişkiler disiplinini sosyal etkileşimler ağı olarak görmesinin bir sonucudur. Sosyal gerçekliğin öz inşasına odaklanan bu yaklaşım, çıkarların nasıl oluştuğunu açıklarken tek yönlü bir neden sonuç ilişkisinin ötesinde farklı faktörlerin birbiriyle etkileştiği çok yönlü ve karşılıklı (*mutually-constitutive*) bir ilişki öngörür. Bu etkileşimdeki önemli faktörlerden bir tanesi kimliktir. Bu yönüyle kimlik çalışmaları fayda maksimizasyonu varsayımına dayanan rasyonel seçim kuramına önemli bir alternatif vaat etmektedir.

İnşacı kuram, uluslararası ilişkilerdeki yaygın sosyo-fikirselle düzenin (normlar, uygulamalar, kültürel ortam) sadece devletlerin davranışını değil, aynı zamanda temel karakterlerini etkilediğini öne sürmekte, bu temel karakteri kimlik olarak tanımlamaktadır. Bu, devletlerin özelliklerini çevresel faktörlerden bağımsız tanımlayan neorealist ve neoliberal yaklaşımlardan ayrılmaktadır (Jepperson, Wendt & Katzenstein, 1996, s. 33). Wendt, rasyonalist yöntem bilime her ne kadar hayran olsa da rasyonalizmin sunduğu araçların yapısal değişimin temel belirleyicisi olan kimlik ve çıkarlar inşasını ve dönüşüm süreçlerini açıklamakta yetersiz kaldığını öne sürer (Wendt, 1994, s. 394) ve bunun yerine sosyal yapıyı öznelerarası etkileşim ile anlamaya yönelik bir yol haritası çizer. Ancak Wendt’in rasyonalizmin yöntem bilimine duyduğu hayranlık onun sosyal yapıyı anlamakta reflektivist yaklaşımlardan ayrılıp pozitivist araştırma yöntemlerine yaklaşmasına sebep olacaktır. Aşağıda daha detaylı irdelenecek olan bu yaklaşım yazında “ince” (*thin*)/liberal/yumuşak/klasik/geleneksel⁴ inşacılık olarak anılmaktadır.

4 Bu çalışmada ‘geleneksel inşacılık’ tercih edilecektir.

Geleneksel inşacılar göre uluslararası arenada aktörlerin davranışları, çıkarları ve kimlikleri, kurdukları ilişkinin biçimine göre birbiriyle sürekli etkileşim içinde bulunur. Bu açıdan kimlik, çıkarların tanımlayıcı ana öğelerinden biri, temeli olarak kavramsallaştırılır (Wendt, 1992, s. 398). Diğer yandan, kimliklerin de çıkarlar olmadan güdüleme gücünden yoksun olacağı ve tek başlarına eylemi açıklayamayacaklarını kabul ederler ve buna bağlı olarak kimlik ve çıkarlar arasında karşılıklı bir tanımlayıcı ilişki öngörürler. Geleneksel inşacılar, çıkarlarla karşılıklı oluşturulduğu için kimliği tek yönlü nedensel bir zincirde bir değişken olarak okumaya çalışmak yerine döngüsel bir ilişkideki öğelerden biri olarak ele almayı savunmaktadır. Bununla birlikte bu döngüsel ilişki içinde kimlik ve çıkar arasında nedensel bir bağ görmektedir.

Kimliğin çıkarları belirlemede açıklayıcı bir güce sahip olmasının nedeni aktörlerin “neyi temsil ettiklerini, yani kim olduklarını bilmeden çıkarlarının ne olduğuna karar” veremeyecekleri (Jepperson, Wendt & Katzenstein, 1996, s. 60) varsayımıdır. Bir aktörün ne olduğunu bilmesi ise ancak etkileşim içine girince mümkün olur. Wendt, kimlik için etkileşimin rolünü ilk kez karşılaşan ve karşılıklı eylemlerle etkileşime girerek diğerinin düşman mı yoksa dost mu olduğunu belirleyen iki uzaylı olan Alter ve Ego örneğinde gösterir. Birbiriyle ilk temasta Alter ve Ego, ilişkinin nasıl gelişeceğine dair bazı seçimler yapar, yaptıkları seçimler karşısındaki aktörün seçimlerini etkiler ve sonucunda belli bir tip ilişki ve buna bağlı olarak kimlikler elde ederler. Bu da demektir ki, aktörlerin farklı seçimler yaptığı senaryoda ilişki ve dolayısıyla kimlikler farklılaşacaktır. Her ne kadar bu yaklaşım kimlik belirlemede amillğe (*agency*) yer açıyor gibi görünsede aktörlerin neyi yapabilecekleri sosyal yapıya göre belirlenecektir. Bu da demek oluyor ki, “devlet kimlikleri ve çıkarları, insan doğası veya iç politika tarafından sisteme dışsal/harici olarak verilmek yerine, bu sosyal yapılar tarafından inşa edilen önemli bir kısımdır” (Wendt, 1994, s. 385).

Sosyal ilişkinin kimlikleri, ve dolayısıyla devlet çıkarlarını belirlemede ne kadar önemli olduğunu aktarabilmek için inşacılar tarafından sıklıkla kullanılan çarpıcı bir örnek İngiltere'nin 500 nükleer silahındansa Kuzey Kore'nin 5 nükleer silahının ABD için daha büyük bir tehdit teşkil etmesidir (Wendt, 1995, s. 73). Bunun sebebi önceki etkileşimlerinin doğrultusunda ABD'nin bu iki devleti farklı kimliklerde algılamasıdır. Öyleyse, rasyonalistlerin iddia ettiği gibi nükleer silahlar (maddi yapı) kendi başına güvenlik tehdidi oluşturmaya yeterli değildir. Maddi yapıya atfedilen anlam (düşüncesev yapı), niceliğin önünde geçerek sosyal bir tehdit algısı inşa eder. Bu da demektir ki kimlikler, aktörlerin tehdit algılarını ve dolayısıyla güvenlik kavramını şekillendirmektedir. O halde güvenlik salt materyal faktörlerle açıklanamaz, sosyal bağlamı anlamadıkça nükleer silahların kendi başlarına bir anlamı bulunmamaktadır. Böylece geleneksel inşacılar, ontolojik olarak rasyonalizmin maddeciliğini reddeder.

Devletlerin etkileşime girmeden önce kendilerine ya da başkalarına ait kimlik, çıkar ya da beklentileri bulunmadığını öne sürdüğü noktada Wendt, neorealizmin merkeze koyduğu öz-yardım (*self-help*) sistemi içinde kendi kendine yetme arayışında olan, çıkarıcı devlet kimliği varsayımına meydan okumaktadır. Zaten Wendt, öz yardım sisteminin neorealizmin ileri sürdüğü gibi anarşinin kurucu özelliklerinden biri değil, etkileşimler sonucu ortaya çıkmış bir

kurum olduğunu, bir diğer ifadeyle yapıdan değil süreçten doğduğunu iddia etmektedir (1992, s. 401).

Wendt 1992'de inşacılığın ana kavramlarından biri olarak ortaya koyduğu kimlik tanımını ilerleyen yıllarda daha fazla detaylandırarak kişisel/kurumsal, tip, rol ve kolektif kimlik olmak üzere dört sınıfa ayırmıştır. Kişisel/kurumsal kimlik, devletlerin devlet olmaktan kaynaklanan "otogenetik" kimlikleridir, oluşumları için farklılığa, yani ötekinin varlığına ihtiyaç duyulmaz (Wendt, 1999, s. 225). Tip kimlikleri, dil, değer, ortak geçmiş, rejim tipi, yönetim biçimleri gibi varoluşsal özelliklerden oluşur. Bir devletin demokratik olması ya da monarşi ile yönetilmesi tip kimliğe örnektir. Kişisel/kurumsal ve tip kimlikler, sosyal ilişkiden bağımsız, özcü yaklaşımların ele aldığı kimlik kavramına benzer bir kavram sunar. Rol ve kolektif kimlikler ise içsel niteliklere değil sosyal ilişkilere dayanır. Rol kimlikler, toplumsal yapı içinde elde edilir ve oluşumu için ötekine ihtiyaç duyar. Söz gelimi, bir devletin kendini antikomünist olarak tanımlayabilmesi için komünist kimliğin var olması gerekmektedir (Wendt, 1996, s. 51). Türkiye ve Yunanistan'ın özellikle 1999 sonrası yakınlaşma döneminde birbirini müttefik ve dost ülke tanımlaması buna örnek olarak verilebilir. Rol kimlikler kişisel/kurumsal ve tip kimliklere kıyasla değişime daha açıktır, örneğin yakınlaşmanın başlamasından kısa bir süre önce 1996 Kardak Krizi sırasında aynı iki ülke düşman kimliğine daha yakındılar. Kolektif kimlikte ise öz (*self*) ve öteki (*other*) tek bir kimlikte birleşir, aralarındaki ayrım kalkar ve özdeşleşmeye ulaşılır. Buna iyi bir örnek Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasındaki Avrupalılık kimliği olabilir. Bölgesel bütünleşmenin bir sonucu olarak AB, tarihinde büyük savaşlar ve ayrımlar bulunan ülkelerin kimlikleri arasındaki zıtlıkları büyük oranda ortadan kaldırarak belirli ilkeler ve değerler temelinde bir Avrupalılık kimliği ile özdeşleşmiş, ve kıta Avrupa'sındaki "savaş durumu"nu kayda değer biçimde dönüştürmüştür.

Wendt'in bu dört kimlik sınıflandırması, sosyal inşacılığın rasyonalizm ve reflektivizm arasındaki ara yol bulma amacını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Sosyal faktörler kadar maddi faktörlerin de varlığını kabul eden Wendt, sosyal ilişkinin öncesinde var olan kişisel/kurumsal ve tip kimliklerin verili olduğunu kabul eder. Devletlerin esasına ilişkin özelliklerle açıklanan bu kimlikler, özcü yaklaşımlarla benzerlik göstermektedir. Kurumsal kimlik, Wendt'in devletler üzerine genelleme yapabilmesine ve sistemik bir kuram ortaya kurma çabasına hizmet eder. Böylece Wendt, devletler için kurumsal kimliğe dayalı, yani etkileşime girmeden önce var olan dört evrensel çıkar tanımlayabilmektedir: 1) fiziksel güvenlik 2) ontolojik güvenlik veya öngörülebilirlik 3) aktör olarak başkaları tarafından tanınma ve kabul görme 4) halka daha iyi bir yaşam sunma yönünde kalkınma (Wendt, 1994, s. 385). Tip kimlikte ise devletler, sosyal bir ilişkiye girmeksizin yönettikleri toplumdan kaynaklanan varoluşsal bazı özellikler getirirler.

Wendt'in üçüncü ve dördüncü kategori olarak tanımladığı rol ve kolektif kimlik kavramları ise devletlerin yalnızca sosyal bir bağlamda var olan çoklu kimliklere sahip olduğu varsayımının karşılıklarıdır. Rol ve kolektif kimlikler, bağlamdan bağımsız ve etkileşimde önsel (*a priori*) olarak tanımlanamazlar. Bir diğer ifadeyle bu iki sosyal kimlik tipi yalnızca etkileşimleri yoluyla, yani Ego Alter ile karşılaştıktan sonra ortaya çıkarlar. Böylece devletler, çıkarlarını tanımlamak ve daha barışçıl kimlikler yaratmak için belirli bir amillığe (*agency*) sahiptir. Ancak, bu yapma

gücünün aktörlerin kendi başına kimliklerde değişim yaratabileceği kadar büyük olmadığını altını çizmek gerekmektedir, çünkü geleneksel inşacılıkta değişimin kaynağı aktörler değil zaman içinde dönüşen ilişkilerdir. Ego ve Alter arasındaki uzun süreli etkileşimler sonucunda eğer sosyal öğrenme meydana gelirse aktörler ancak bu şekilde kolektif normları içselleştirebilir ve böylece aktörlerin kimliklerinde değişiklik olabilir. Wendt'e göre bu, Hobbesçu sistemden Kantçı sisteme geçişi mümkün kılabilir ama bu gibi değişimlerin hemen ve sıklıkla gerçekleşmesini beklemek doğru olmaz. Wendt, kimlikleri değiştirmek zor olsa da neticede taşa kazanmış değerlerdir (Wendt, 1999, s. 21) önermesiyle kimliklerin değişimi için imkan dahilinde ama sınırlı bir alan bırakır. Bu noktada kimlikler, istikrarlı ama değişebilir olarak tanımlanır. Yani kimlik, reflektivist yaklaşımlarda kabul edildiği gibi akışkan bir kavram değildir. Kimliklerde olası bir değişim, ancak bir istikrarlı kimlikten diğerine geçiş şeklinde mümkün olabilir (Zehfuss, 2001, s. 335). Ancak bu geçiş süreçleri geleneksel inşacılığın çalışma alanının dışında bırakılmıştır.

Wendt'in devlet merkezli inşacılığın farklı olarak uluslararası normları odağına alan inşacı yazın, normların devletlerin davranış ve kimliklerini dönüştürücü etkisine odaklanır (Checkel, 1999; Finnemore ve Sikkink, 1998). Rasyonalist yaklaşımlar, normların devletler üzerindeki etkisini araçsal olarak ele almaktadır. Realizm normların uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisini çok önemli görmez. Devletler, normlara çıkarlarına hizmet ettiği zaman uyup etmediğinde ihlal ederler. Bu noktada hangi normların uygulanacağı ya da göz ardı edileceği yine güç dağılımı ile açıklanır. Buna göre normlar, güçlü devletlerin çıkarlarını meşrulaştırıp güçsüz devletleri kısıtlayıcı birer aracı rol oynar (Gilpin, 1981; Mearsheimer, 1994). Liberal yaklaşımlarda ise normlar devletler arası işbirliğini kolaylaştırıcı araçlar olarak öne çıkmaktadır (Keohane, Robert; Axelrod, 1985; Keohane, 1984). Bu iki yaklaşım da sonuçlar mantığı (*logic of consequentiality*) doğrultusunda normları devletlerin fayda maksimizasyonunda yardımcı olarak görmektedir. Oysa sosyal inşacılara göre devletler, uygunluk mantığını (*logic of appropriateness*) takip ederek, kimliklerine uygun davranış kalıpları ve içinde buldukları sosyal yapıda kabul gören değerlerini gerçekleştirmek isteyecektir. Bu noktada normları karşılıklı inşaya dayanan yapısal güç sürecinin (Sarı, 2021, s. 124) bir parçası olarak tanımlamak mümkündür. Buna göre devletler normları stratejik maliyet hesaplarıyla değil, "doğru" olanı yapmak için gönüllü olarak benimseyecektir. Bu bakış açısıyla Risse-Kappen, Demokratik Barış Tezinin inşacı bir okumasını yaparak devletlerin diğer devletlerin rejim tiplerine göre saldırgan ya da uzlaşmacı davranış çıkarımlarında bulunarak dost ve düşmanlarını belirlediğini öne sürer. Demokrasilerin birbirleriyle etkileşiminde barışçıl davranması klasik liberalizmde diğer demokrasilerle silahlı bir çatışmaya girmenin yüksek maliyetinden kaynaklanırken inşacı yaklaşımda demokrasilerin kimliklerinin gerektirdiği, uzlaşmaya dönük ve şiddetten uzak dış politika normlarını takip etme davranışı ile açıklanır (Risse-Kappen, 1995).

Normlara dayanan inşacı yazın, kimliğin oluşum süreçlerini Wendt'in inşacılığına kıyasla daha da mercek dışına itmiştir. Bu yazında normların kimlik ile ilişkilerinde iki etkiye sahip oldukları görülmektedir: aktörlerin hangi kimliklere ait olduklarını belirleyen oluşturucu etki ve önceden tanımlanmış bir kimliğe uygun davranış standartlarını belirleyen düzenleyici etki (Katzenstein, 1996). Normların kimlikleri oluşturduğu ve davranışları düzenlediği iki durumda da kimlikler,

kendilerini oluşturan süreçler göz ardı edilerek önceden belirlenmiş halleriyle kabul edilirler. Bu bağlamda geleneksel inşacılar, kimlikle ilişkilerinde bir ikileme düşerler: bir yandan kimliklerin verili olmadığını iddia ederlerken bir yandan bağlı kalmak istedikleri sistemik analiz seviyesi ve pozitivist yakın duruşları nedeniyle kimliklere adeta verili muamelesi yaparlar. Geleneksel inşacılığın kimliği temel ontolojik düzeyde eylemden önce gelen ve onu açıklayan bir kavram olarak ele alması, reflektivist düşünürler tarafından aktörlerin kimlikleri ve içinde ortaya çıktıkları sosyal düzenlemeler arasındaki oluşturuca ilişkiyi kavrayamayan ampirik araştırmalara yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Campbell, 1998; Epstein, 2011, 2013; Hansen, 2006). Bu tartışmalar, inşacılık içinde farklı yaklaşımların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Wendt, Katzenstein, Ruggie, Adler gibi düşünürlerin temsil ettiği geleneksel inşacı kanat, ana akım Uluslararası İlişkiler yazınında o ana kadar göz ardı edilmiş olan normlar, kurallar, değerler ve kimlik gibi düşünsel faktörlerin devlet davranışı üzerinde nedensel veya yarı nedensel etkileri olduğunu kanıtlayarak (Arkan, 2014, s. 25) maddi dünyanın varlığını reddetmeden sosyal faktörleri Uluslararası İlişkiler disiplininin ana akımına dahil etmek ister. Bunun için öznelerarası ontolojiyi pozitivist epistemolojiyle birleştirerek aynı zamanda hem eleştirel hem problem-çözücü olmak, rasyonel (ussal) ve reflektivist yaklaşımların arasında bir orta yol (*via media*) sunmak gayretindedirler (Adler, 1997, s. 334). Wendt'in geleneğini devam ettiren ve epistemolojik yönüyle geleneksel kuramlara benzerlik gösteren geleneksel inşacılıkta kimlik, her ne kadar etkileşimle değişime açık bir sosyal yapı olarak kabul edilse de yöntem seçimleri nedeniyle kimliklerin oluşum ve değişim süreçleri çalışma alanının dışında bırakılmıştır.⁵

3.2. İngiliz Okulu

Sosyal inşacılığın oluşumunda etkisi olan birinci nesil ve sosyal inşacılıktan etkilenen ikinci nesil ile İngiliz Okulu, uluslararası ilişkileri özneler arası bir süreç olarak kavramsallaştırırken post-pozitivist yöntemlerden uzak durması sebebiyle geleneksel inşacılık ile birlikte geleneksel ve eleştirel yaklaşımlar arasında bir orta yol görevi üstlenmektedir. Bununla birlikte kimlik, İngiliz Okulu'nda geleneksel inşacılıkta olduğu kadar merkezi bir rol oynamaz.

İngiliz Okulu'nun uluslararası ilişkileri anlamak için ortaya koyduğu üç analiz seviyesinden biri olan uluslararası toplum, ortak çıkarlar ve değerlerin farkında olan bir grup devletin kendilerini belirli bir kurallar dizisine bağlı olarak algılamaları ve buna göre hareket etmeleri sonucunda oluşur (Bull, 1977, s. 13). Bu, ortak bir kimlik duygusunu beraberinde getirir. Örneğin, Bull'a göre post-Vestfalya sistemini önceki sistemlerden farklı kılan önemli bir özellik, devlet liderleri,

5 İnşacıların kimlikle ilgili yaklaşımı Hopf'un (1998) ayrımı temelinde geleneksel ve eleştirel inşacılar olarak iki ana kategoriye ayrılmıştır. Geleneksel inşacılar, tercih ettikleri metodolojik yaklaşımlar nedeniyle kimliklerin oluşum ve değişim süreçlerini çalışma alanının dışında bırakma eğilimindedirler. Ancak, bu kategorizasyonun idealize edilmiş bir model olduğunu göz önünde bulundurmamak önemlidir. Gerçek dünya kuram çalışmalarında, bu kategoriler arasında belirgin sınırların olmadığını ve bazı inşacıların çalışmalarının bu ayrımın ortasında yer aldığını altını çizmek gerekir.

Bu durum, eleştirel inşacılar ve postyapısalcılar için de geçerlidir. Belirgin ayrımların olmadığı, bu yaklaşımlar arasında geniş bir araştırma alanının bulunduğu gözlemlemekteyiz.

monarklar ve diplomatik topluluk arasında ortaya çıkan bir ortak kimlik duygusudur (Dunne, 1998, 130). Böylece kimlik, kültürle birlikte şekillenen ve ortak çıkarlara bağlı olarak oluşan uluslararası sisteme karşılık gelen uluslararası toplumu oluşturan bir ögedir. Tam da bu noktada Wight ve Butterfield'in, uluslararası toplumun mayasının sadece ortak çıkar, amaç ve hukuklardan oluşamayacağı, ortak kültürün de elzem olduğu vurgusunun İngiliz Okulu'nu rasyonel kuramlardan farklılaştıran bir yaklaşım olduğunu hatırlamak gerekir (Devlen ve Özdamar, 2010, s. 47). Çıkarların tek başına topluluk yaratmaya yetmediği bu yaklaşıma göre devletler için bir uluslararası topluma ait olma, ortak normal temelinde bir iç grup dinamiği oluşturma ve birbirini karşılıklı olarak aynı kimlikte tanımayı (*recognition*) beraberinde getirir. Örneğin Wight, Hellenik, antik Çin ve modern Avrupa gibi tüm devlet sistemlerinin, ortak bir medeniyet kimliği bilincinin yoğun olduğu bölgelerde geliştiğini savunmaktadır. Bu ortak medeniyet kimliğinin temelinde yatan ise "vahşi" veya "barbar" olarak tanımladıkları dünyadan önemli bir "kültürel farklılaşma" hissine sahip olmalarıdır (Wight, 1977). Tam da Dunne'in ifade ettiği gibi uluslararası toplumun genişlemesinin tarihi, dahil etme ve dışlamanın değişen sınırlarının hikayesidir (2013, s. 139). Bu bağlamda, İngiliz Okulu kimliği bir analitik kategori olarak ele almasa da uluslararası toplumun temelinde öz ve öteki ayırımını mümkün kılan bir kimlik anlayışı bulunmaktadır.

Buzan'ın öncüsü olduğu İngiliz Okulu'nun ikinci nesil kanadı, İngiliz Okulu'nun sosyal inşacı bir okumasını yaparak onu yeniden canlandırmaya, günümüz uluslararası ilişkiler meselelerini anlamaya uygun hale getirmeye çalışır. Bunu yaparken sosyal inşacılık ile İngiliz Okulu arasında bir köprü kurmak ister. Buzan, Wendt'in kültürleri devletlerin kimlik ve çıkarlarını oluşturan sosyal yapılar olarak ele almasından etkilenmiş ve sosyal inşacılığın hem fikirlere hem de maddi dünyaya dayanan kültür anlayışını benimsemiştir. Böylece, İngiliz Okulu'nu bir yandan değerlere, normlara ve kurumlara derinden bağlı kalırken diğer yandan daha "bilimsel" bir yaklaşıma dönüştürmeyi amaçlar (Adler, 2005, s. 173). Böylece ikinci nesil İngiliz Okulu yaklaşımında kimlik çalışmalarına daha fazla yer açılmış olur. Buzan, Bull'un İngiliz Okulu yaklaşımını, toplum kavramının merkezinde yer alan ortak kimliğe yeterince önem vermediği gerekçesiyle eleştirir. Aynı zamanda bu eksikliği, Bull'un uluslararası toplum (ve uluslararası düzen ve uluslararası siyasi sistem) ile dünya toplumu (ve dünya düzen ve dünya siyasi sistem) arasındaki ilişkiyi tatmin edici bir şekilde geliştirememiş olmasının nedeni olarak gösterir (Buzan, 1993, s. 338). Oysa inşacılığın temel önermelerine yaklaşan İngiliz Okulu'nun bu yaklaşımında ortak kimlik, benimsenen değerlerin tanımlanması ve korunması için aktörlerin davranışlarını düzenleme konusunda topluluğun sınırlarını belirleme rolünü üstlenir. Örneğin Bellamy ve McDonald, İngiliz Okulu'nun güvenlik boyutu üzerine yaptıkları çalışmalara kimliğe bu vurgu yaparlar. Topluluğun değerlerini yansıtan ve üye devletleri bir araya getiren ortak kimlik, güvenlik topluluğunun oluşturulmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynar (2004).

Ancak, İngiliz Okulu'nun kimlik vurgusu kimliklerin inşası ve dönüşümü konularına yeterince önem vermemesi bakımından sınırlı kalmaktadır. Ayrıca İngiliz Okulu, genellikle egemen aktörlerin kimliklerini öne çıkarırken, daha az güçlü olan aktörlerin kimliklerini göz ardı etme eğilimindedir. Örneğin, uluslararası toplum kavramına feminist bir eleştiri, cinsiyet kimliklerini

görmezden geldiği ve hali hazırdaki erkek egemen devlet kimlikleri üzerinden bir uluslararası ilişkiler okuması yaptığı yönündedir (True, 2005).

4. Eleştirel Yaklaşımlar

4.1. Eleştirel İnşacılık

İnşacılık içinde geleneksel kanada gelen en temel eleştiri, kimliği sosyal ilişkiler içinde inşa edilen bir yapı olarak ele alıp bunu pozitivist yöntemlerle incelemenin tutarsız olduğu yönündedir. Sosyal bilimlerde rasyonalizmin iddia ettiği gibi tarafsız ve bilimsel bilgiye ulaşmanın mümkün olmadığını öne süren eleştirel inşacılar, Wendt'in rasyonalizm ve reflektivizm arasında orta yol bulma girişimine şüpheyle yaklaşırlar. Bunun yerine, mevcut iktidar yapılarının tüm sosyal ilişkilerin temelinde olduğu varsayımını ve post-yapısalcıların güç bilgi ilişkisinden doğduğunu kabul ettiği siyasi söylemi yapı söküm (*deconstruction*) yöntemi ile incelemesini benimseyen eleştirel inşacılar, uluslararası ilişkilerde dilin rolüne odaklanırlar ve söylemler ile kimlikler, güç ilişkileri, ve güvenlik arasındaki bağlantıları analiz ederler (Buzan, Waever & Wilde, 1998, s. 197). Böylece eleştirel inşacılığın araştırma gündeminde kimlik, geleneksel inşacılıktan farklı olarak oluşum ve değişim süreçlerinin inceleme altına alındığı merkezi bir yere sahip olur. Yani, geleneksel ve eleştirel inşacılık, kimliği ontolojik olarak benzer bir şekilde (çok yönlü ve karşılıklı) ele alırken aralarındaki temel fark epistemolojik düzeydedir. Epistemolojik ayrışma ise yöntemsel olarak da bu yaklaşımları birbirinden ayırmaktadır.

Eleştirel inşacılığın kimlik oluşum süreçlerine odaklanan gündemi, kimlik inşasındaki önemli faktörler üzerine belli noktalarda geleneksel inşacıardan ayrılmasına sebep olur. Bunları bir tanesi, devletler arası etkileşimin kimlik algısı üzerindeki rolü üzerinedir. Geleneksel inşacılığın devlet odaklı analizini sorunlu bulan eleştirel kanat, devletlerin bazı kuramlarda analitik bir kategori olarak üniter varsayılmasına rağmen gerçekte öyle olmadıklarının altını çizer. Geleneksel inşacılığın rasyonel kuramlara benzer şekilde devleti bir kara kutu olarak ele almasının, bir kısmı devletin iç işleyişinde olmak üzere pek çok farklı yer ve seviyede gerçekleşen kimlik inşa süreçlerinin önemli bir bölümünü göz ardı etmesi anlamına geldiğini öne sürer. Bu noktada eleştirel inşacılar, kimlik inşasının sadece devletler arası seviyede ele almasına karşı çıkarlar çünkü nesnelere, olayların ve eylemlerin devletler için sahip oldukları anlamlar, aslında devlet adına hareket eden bireyler için sahip oldukları anlamlardır (Weldes, 1996, s. 280). Öyleyse, Wendt'in iddia ettiği gibi devletler diğer devletlerle etkileşime öncesiz ve kimliksiz girmezler. Bilakis her kültür, kendisinin ve ötekilerin mitler, metinler ve gelenekler tarafından önceden şekillendirilmiş temsillerini etkileşimlere getirir ve eylemlerini buna göre seçer. Böylece eleştirel inşacılık, Wendt'in kimlik inşasının başlangıç noktası olarak sunduğu "ilk temas" argümanına karşı çıkar (Inayatullah ve Blaney, 1996, s. 82).

Eleştirel inşacıların kimliği ele alışını gelenekselcilerden ayıran ikinci önemli fark, kimlik oluşum süreçlerinde "Öteki"ne ve Öteki üzerinden üretilen farklılık ve zıtlıklara yaptıkları vurgudur. Eleştirel

inşacılar kimliğinin oluşum sürecini farklılık üzerine kurgulayarak “oluşturucu öteki”nin (*constitutive other*) varlığının öz kimlik için elzem olduğunu öne sürerler. Geleneksel inşacılıkta öteki, bir aktörün öz kimliğinin adını koyan, tanıyan (*recognize*) ve onaylayan bir başka aktörken eleştirel inşacılıkta özün inşası için gerekli olan alternatif ve farklı kimliği somutlaştırır (Rumelili, 2004, s. 30). Yani, ötekinin temsil ettiği farklılık olmasa aktörün öz kimliği inşa edilemez.

Eleştirel inşacılığın kimlik – dış politika ilişkisi analizinde “oluşturucu öteki”nin oynadığı role bir örnek Weldes ve Saco’nun, ABD söylemlerinde Küba ve ABD kimliklerinin nasıl inşa edildiğine bakarak ABD’nin Küba’ya yönelik dış politikasını analiz ettikleri çalışmalarıdır. Weldes ve Saco, ABD politikasında “Küba sorunu” söyleminin dayanağını oluşturan kimlik oluşum süreçlerini yapı sökülme yöntemiyle yorumlarken, Soğuk Savaş zamanında “Sovyet tehdidinin Batı yarımküreye yansması” olarak ötekileştirilen Küba kimliğinin halen devam ettiğini göstermişlerdir. Küba’yı Komünist bir tehlike olarak inşa etmek, ABD’nin kendisi için “özgür dünyanın koruyucusu” kimliğini inşa etmesini mümkün kılmaktadır. Özgürlükle özdeşleştirilen Batı dünyasını savunmaya yönelik bu kimlik, ABD’nin dünyanın herhangi bir yerinde demokrasi yanlısı bir hareket olduğunda başka bir ülkenin iç işlerine karışmama ilkesini ihlal etmek pahasına o hareketi destekleme sorumluluğu olduğunu iddia etmesine olanak sağlar. Bu şekilde inşa edilen biz-onlar kimliklerine dayanarak Bush, ABD liderliğindeki uluslararası bir topluluğun Castro’yu tecrit etmesi ve Küba’da demokrasiye geçişi teşvik etmesi gerektiği yönündeki çağrısını meşrulaştırabilmiştir (Weldes & Saco, 1996, s. 392).

Kimliğe yaklaşımlarında geleneksel ve eleştirel inşacılar ontolojik zeminde hemfikir olsalar da aralarındaki fark daha çok epistemolojik ve metodolojiktir. Kimlik inşa süreçlerinde söylem analizini tercih etmeleri, saklı güç ilişkileri ve Öteki üzerinden üretilen farklılıkları öne çıkarmaları yönünden aşağıda detaylı incelenecek olan post-yapısalcılarla eleştirel inşacılar arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır. Ancak eleştirel inşacılar, postyapısalcılardan farklı olarak ampirik araştırmaya dayalı sosyal bilimsel bilginin olasılığını kabul ederler (Katzenstein, Keohane ve Krasner, 1998, s. 676).

4.2. Post-yapısalcılık

Yukarıda vurgulandığı gibi, Wendt’in yolunu açtığı sosyal inşacılık yaklaşımı her ne kadar kimliği Uluslararası İlişkiler disiplininde kavramsal olarak sorunsallaştırarak önemli bir analitik araç konumuna getirse de aslında kimliğin karşılıklı etkileşim içinde edinildiğini kabul ederek kimliği ortaya koyan pratikleri inceleme yoluna gitmemiştir. Kimliğin değişebileceğine vurgu yapmakla birlikte kimliğin değişim ve oluşum süreçleri etkileyen pratikleri araştırma alanının dışında bırakmıştır. Böylece Wendt’in inşacılığı, her ne kadar kimliğin sosyal etkileşimlerden doğan bir yapı olduğunu öne sürse de bu etkileşimlerin kimlikleri nasıl oluşturduğunu çalışmıyor oluşuyla kimlikleri adeta verili olarak aldığı eleştirilerine maruz kalmıştır. Bunun sebebi, sosyal inşacılığı geleneksel ve eleştirel kuramlar arasında bir orta yol olarak sunma amacıyla, Wendt’in kimliği sistem seviyesinde ele alması, inşa edilmiş kimliklerle uluslararası politika arasındaki ilişkiye odaklanmasıdır.

Kimlik çalışmalarındaki bu eksikliğe bir cevap olarak post-yapısalcılar, kimliği eylemden önce gelen bir değişken olarak değil, sürekli yinelenen bir performatif eylem olarak ele almaktadır. Eylem ise post-yapısal yazında dil üzerinden anlam kazanır. Söylem, sosyal ilişkilerin yaratıldığı, buna bağlı olarak kimliklerin oluşturulduğu, sosyal olgu ve aktörlere anlamların atfedildiği, yani sosyal gerçekliğin inşa edildiği temsiller bütünü; başlı başına bir eylem alanıdır. Yani dil, salt düşünce aktarmaya yarayan edilgen bir araç değildir, bilakis “kullanılan tümceler, aracısı olduğu düşüncenin sadece sunumunda veya yansıtılmasında [tasvir/representation] değil, ilk elden üretilmesinde [gerçeklik/reality] de aktif ve kurucu rol oynarlar” (Kardaş & Erdağ, 2019, s. 417–418). Dinamik ve süregelen haliyle söylem, akışkan kabul edilen kimlik çalışmaları için eşsiz bir malzeme sunar.

Kimliğin değişken doğası post-yapısalcılık için önem arz etmekte ve kimlik “belirli tarihsel ve kurumsal bağlamlarda belirli söylemsel formasyonlar ve pratikler çerçevesinde oluşturulmuş bir olgu” (Aydın-Düzgüt, 2015, s. 160) olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu şekilde kimlik, her zaman oluşum halindedir ve hiçbir zaman tamamlanmayacaktır. Buna göre uluslararası ilişkilerde kimlik yapılandırılmaları, geleneksel inşacıların iddia ettiği gibi çıkarlar ve dış politika arasında kurulmuş bir nedensellik bağı içinde incelenemez. Çünkü aralarındaki bağ nedensel değil söylemseldir. Kimlik, inşacıların söylediği gibi bir sosyal yapıdır, ancak post-yapısalcılar, inşacıardan farklı olarak bu sosyal yapının üzerine söylem yoluyla inşa edilmiş gerçeklik olgusunu sorgulamaya açmaktadır. Gerçeklik, hiçbir zaman saf ve tarafsız halde görünür olmayacağı gibi hiçbir uluslararası kimlik de doğal ve nesnel olamaz. Hatta, post-yapısalcılara göre kimliğin gerçek varlığı mümkün olmadığı için (Aydın-Düzgüt, 2015, s. 160) öz kimliğin inşa süreci, bu eksikliği telafi etme amacı güden ebedi bir arayıştır (Epstein, 2011, s. 337).

Post-yapısalcılara göre kimliği oluşturan söylemde iç içe geçmiş iki temel mekanizma bulunmaktadır: Birincisi karşıtlığa dayanan ikilik (*duality*), ikincisi örtülü güç ilişkileridir. Post-yapısalcı kimlik anlayışının temelinde öz ile ötekini, içerideki ile dışarıdakini, iç politika ile dış politikayı birbirinden ayıran sınırların çizilmesi yatar (Campbell, 1998, s. 9). Kimliği bir değişken değil sürekli yapım aşamasında olan bir süreç olarak gören post-yapısalcı anlayış, aktörlerin kendi kimlik oluşum süreçlerinin farklılığı dayandığı ve hemen her zaman bir ötekine ihtiyaç duyduğunu öne sürer. Bir diğer ifadeyle, oluşturuca ötekine (*constitutive other*) atfedilen özellikler olmadan aktörler kendi kimliklerini yapılandıramazlar. O halde, kimliğin yapı sökülümünde araştırmacının karşısına ilk çıkacak bulgu ikili karşıtlıklardır (*binary opposition*). Bu yönüyle postyapısalcı yaklaşım öteki ile ilişkiyi elzem görmeyen geleneksel inşacılıktan daha farklı bir kimlik anlayışı ortaya koyar.

Kimlik inşasında ötekinin oynadığı rol büyük oranda yeni güvenlik yazınıyla iç içe geçmektedir (Rumelili & Adisönmez, 2020, s. 29). Çünkü ötekinden algılanan “tehdit” algısı grup içi kimlik oluşum sürecini hızlandıran ve sağlaştıran önemli bir araçtır. Uluslararası ilişkilere yansımaları, bir devletin kimliğinin sınırları, dış politikanın ayrılmaz bir parçası olan tehlikenin temsili ile güvence altına alınır (Campbell, 1998, s. 3)

Bu noktada, öz kimliğin olduğu kadar oluşturuca ötekinin de statik olmadığını, bunun yerine sürekli bir yeniden tanımlama sürecinde olduğunu vurgulamak gerekir. Eğer kimlik Epstein’in öne

sürdüğü gibi özü Ötekinin üzerine yansıtmak için bitmeyen ve kendi kendini yenilgiye uğratan bir arayış ise (2011, s. 397), ben ve öteki arasındaki fark kalıcı olamaz. Kolektif kimlik bir şekilde yeniden tanımlanırken önceden özün oluşturucu ötekisi olan kimlik, yeni söylemde özün parçası haline gelebilir (Rumelili, 2004). Mesela, Soğuk Savaş döneminde Avrupa entegrasyonunun oluşturucu ötekisi olan Doğu Avrupa ülkelerinin kimliği, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takiben Birliğe katılım ve üyelik süreçlerindeki AB söylemlerinde Avrupalılık kimliğinin bir parçası olarak yeniden üretilmiştir. Avrupa Komisyonu üyesi van den Broek'in 1998 yılında on yıldan bile kısa bir süre önce Batı dünyasının tehdit algıladığı Prag'ı Avrupa'nın kalbi olarak tanımlaması bu söyleme bir örnek olabilir (Sjursen, 2002). Kimliğin bu akışkan doğası aşağıda bahsi edilecek post-yapısalcılığın hâkim güç ilişkilerinin dönüşümünü öngören araştırma programına zemin hazırlar.

Post-yapısalcıların kimlik oluşum süreçlerinde gördüğü diğer temel dinamik, ikilik üzerinden tanımladığı, yani ötekinin dışsallaştırmasına bağlı gördüğü kimlik oluşum süreçlerinin örtülü güç ilişkilerinin bir tezahürü ve aynı zamanda besleyicisi olmasıdır (Doty, 1996). Foucault bir bireyin tutsaklığının harici bir güç ilişkisinin dikte ettiği kurumlarca uygulanan tabi kılma pratikleriyle değil, bir bireyin söylemsel olarak oluşturulmuş tutsak kimliği aracılığıyla oluşturulduğunu ileri sürer. Foucault böylece kimliği insanların özne haline getirildiği iktidar stratejileri için gerekli olan politik bir nosyon olarak kavramsallaştırır (Foucault, 1995). Bu anlayışta söylem, gerçekliği ya da bilgiyi iletmede iktidar ilişkilerinden etkilenen ve onları yeniden üreten bir role sahiptir. Hiçbir söylemin tarafsız olamayacağı kabulünden hareketle post-yapısalcılar, bireysel ya da kolektif herhangi bir kimliği verili ve sorunsuz olarak almayı reddetmektedir. Bu da uluslararası siyasette bildiğimiz şekliyle kimlik ve buna bağlı olarak tarih ve uluslararası ilişkileri, iktidarın dışında kalan kimliklerin ve tarihlerin dışlanması dayalı hiyerarşik ve dışlayıcı bir söylem pratiğinin sonucunda kurulmuş olarak kabul etmeyi gerektirir. Özcü yaklaşımdan farklı olarak post-yapısalcı yaklaşımda tarih bir kimliği ortaya çıkarmaz, bir kimliği yaratmak için tarih inşa edilir.

Bu noktada post-yapısalcıların iktidar ilişkisine dayalı dışlayıcı söylemsel pratikleri açığa çıkarırken bunları ortadan kaldırma arayışında olmadığını altını çizmek gerekir. Post-yapısalcılar bu güç ilişkisinin çoğu zaman doğal kabul edilen kimlikleri ve buna bağlı olarak uluslararası ilişkileri söylemsel olarak nasıl ürettiğini görünür kılmak ister. Ancak, "oluşturucu öteki" olmadan öz kimlik anlam kazanmayacağı için, bu ikilik arayışının kimlik oluşumu için vazgeçilmez ve gerekli olduğunu kabul eder. Bununla birlikte, mevcut sosyal yapıları yapı sökülümüne uğratarak alternatif ikili karşıtlıkların ihtimalini mümkün kılabilir. Post-yapısalcı kimlik çalışmaları, uluslararası ilişkilerdeki hakim kimlik inşalarını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyulan söylemsel düzende homojenlik sağlanması için iç söylemsel çelişkilerin nasıl bastırıldığını açığa çıkarıp "bu yolla hegemonya kuran kimlik inşalarının önüne" geçmeyi amaçlamaktadır (Aydın-Düzgüt, 2015, s. 161).

4.3. Feminizm

Uluslararası ilişkileri toplumsal cinsiyet kimlikleri üzerinden okuyan feminist yaklaşımlar için kimlik, ana akım Uluslararası İlişkiler yazınında ilgi uyandırmadan çok daha önce temel bir

kavram olarak yerini almıştı (Locher & Priigl, 2001, s. 80). Akademik ve politik alanda kadın kimliğinin ev ve aile hayatı ve duygularla sınırlı bir öznel alanda tanımlanmasıyla Uluslararası İlişkiler disiplininin temsil ettiği her şeyin dışında bırakıldığı (Sylvester, 1994) tespitinden hareketle feminist düşünürler sadece politika pratiğine değil aynı zamanda ana akım Uluslararası İlişkiler kuramlarına da kimlik üzerinden önemli bir eleştiri sunmaktadır.

Feministler uluslararası politikada kadının ikincil konumuna karşı çıkmak üzerine hemfikir olmakla birlikte toplumsal cinsiyet kimliğinin nasıl kavramsallaştırılacağına dair farklı yaklaşımlara sahiptir. Liberal feministler, pozitivist bir yaklaşım benimseyerek kadınların uluslararası düzeyde eşit temsil haklarına sahip olması gerektiğini savunurlar. Devleti ve devletlerin kurduğu Birleşmiş Milletler gibi kurumları tarafsız ve kadınların müttefiki olma potansiyeline sahip birer değişim aracı olarak görmesinin bir sonucu olarak bu yapılardaki kadın temsiliyetini özgürleşmenin ve demokratikleşmenin bir ölçütü olarak alırlar. Böylece, toplumsal cinsiyet kimliği niceliksel olarak ölçülebilen bir analitik kategori, nedensel bir analiz çerçevesinde açıklayıcı değişken olarak ele alınır.

Feminizmin eleştirel kanadı ise uluslararası ilişkilerin mevcut sisteminde çoğu zaman örtük kuralların ve düşünce kalıplarının toplumsal cinsiyet kimliklerini nasıl hiyerarşik bir anlayışla şekillendirdiğiyle ilgilenir. Bu yaklaşımlar, devleti ataerkil, baskıcı ve dolayısıyla taraflı birer kurum olarak görme eğilimindedir (Arat, 2015, s. 680). Buna bağlı olarak devlet ve devletin kurucusu olduğu kurum ya da düzenlerden toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına bir beklentileri bulunmaz.

Beauvoir'ın kadınlığın doğuştan değil yaratılan bir kimlik olduğunu ortaya koyduğu inşacı bakış açısını sahiplenen inşacı feminist yazın, erkek egemen uluslararası siyasette oluşturucu öteki işlevi gören kadın kimliği üzerinden nasıl bir siyaset üretildiğini mercek altına alır. Toplumsal cinsiyeti uluslararası ilişkileri oluşturan sosyal yapılardan biri olarak kabul ederek inşacılığın kimliğe ontolojik yaklaşımını benimserler. Hükümetler arası ilişkilerin temelinde toplumsal cinsiyet kimlikleri olduğu (Enloe, 1991) kabulüyle, uluslararası politikada içselleştirilmiş ve ana akım Uluslararası İlişkiler kuramlarıyla yeniden üretilen toplumsal cinsiyet inşasına dayalı kimliğin düzenleyici pratiğini ortaya çıkarmak isterler.

İnşacı feministler için liberal feministlerin aksine kadının yetki ve temsiliyetini artırmak tek başına Uluslararası İlişkiler disiplininde kadınları güçlendirmek için yeterli değildir. Söz gelimi, Margaret Thatcher, Golda Meir, Condoleezza Rice, Hillary Clinton, Tansu Çiller gibi kadın siyasetçilerin dış politika alanında karar verici rollere gelmesi ve hatta sayılarının erkek dış politika yapımcılarla eşit ya da onlardan fazla olması dahi mevcut uluslararası sistemde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayamaz (Enloe, Koch, Tongier, Wright ve Martinez, 2006). Çünkü uluslararası siyaset, erkek bakış açısıyla şekillenmiş bir egemen maskülenliğin (*hegemonic masculinity*) ürünü ve tekrar üreticisidir. Bu erkek egemen sistemde kadın dış politika yapımcılar da uzun yıllar boyu erkek kimliğiyle inşa edilmiş davranış biçimlerini sürdürmek zorunda olacağından sosyal yapı olarak toplumsal kimliğin eşitlikçi olarak yeniden inşası gerçekleşene kadar Uluslararası İlişkiler disiplininde kadının güçlenmesinden bahsedemeyiz. Örneğin insan

haklarına ilişkin liberal söylem dahi toplumsal cinsiyete dayalı kurumlarda derinden gömülü olan güç ve cinsiyet eşitsizliklerine meydan okumamaktadır (Süleymanoğlu-Kürüm & Cin, 2021, s. 9). Bu doğrultuda, kadınlara eşit temsiliyet, hak ve yetki verilmesini savunan liberal feminizm, kimliği önceden belirlenmiş bir kategori olarak kabul eder ve kadınları sözde eşit haklarını kullanmaktan mahrum bırakan ve onların karar alma süreçlerine katkılarını sistematik olarak sınırlayarak siyasi yaşamdan dışlayan ataerkil uluslararası yapıya ait güç dinamiklerini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görmezden gelir (Pateman, 1988). Bu noktada inşacı feministler toplumsal kimliğin nasıl inşa edildiğine dair yapı sökümsel bir çalışmanın önemini savunurlar. Böylece uluslararası siyasette hükümetlerin, politika yapıcılarının, ordularının, uluslararası örgütlerin, çokuluslu şirketlerin, bireylerin, uluslararası politikada kadınlık ve erkeklik kimliklerini üretme ve yeniden üretme süreçleri inşacı feminist uluslararası ilişkilerin araştırma alanına girer.

Feminizm içindeki post-yapısalcı ve eleştirel kanat, feminist kuram içinde kadının özdeş türden, ortak bir kimliği temsil ettiğine dair bir önkabul ile sistemi “kadınlar” için özgürleştirmeye (*emancipation*) dayalı yaklaşımlardaki sorunlara işaret eder (Butler, 2010, s. 3). Bu ortak kadın kimliğinin batılı, beyaz, heteroseksüel, orta sınıf kadınların deneyimlerinden yola çıkarak tanımlandığını ve kadınlara ait ortak bir bakış açısı bulunduğu varsayımının kadın kimliği içindeki çeşitliliği ve çoğulluğu yok saydığını iddia eder. Örneğin postkolonyal feminist⁶ yazın, homojen bir kadın kimliğine karşı çıkar ve Batı kökenli feminizmin öne sürdüğü ortak kadınlık kimliğinin kendi yaşadıkları ırk ve sınıfa dayalı ezilmişlikleri göz ardı ettiğini iddia eder (Kazi, 1986; Mcewan, 2001; Narayan, 1997). Bu bakış açısı, “kadın” kimliğinin farklı bağlamlarda neyi temsil ettiği üzerinden bir araştırma gündemi geliştirmiştir.

İnşacı ve eleştirel feminist uluslararası ilişkiler analizlerinde kimliğin merkezinde “Öteki”ne ihtiyaç duyan farklılaştırma ve güç ilişkileri bulunmaktadır. Örneğin Tickner, uluslararası politikada devletleri diğerlerinden ayırıştırıran ulusal kimliklerin, sosyal ve kültürel hiyerarşileri güçlendirdiğini ve genişlemeci projelere askerileşme ve hatta savaş için meşruiyet zemini sağladığını öne sürer. Sadece politika yapıcılar değil Realizm, Liberalizm gibi ana akım Uluslararası İlişkiler kuramları da başlangıç noktası olarak aldıkları anarşi/düzen ayrımı ve buna bağlı olarak tanımladıkları güç politikaları aracılığıyla bu dışlayıcı kimlikleri pekiştirmektedir. Ayırıştırırmaya dayalı bir tahakküm eksenini boyunca cinsiyetlendirilmiş kimliklerin üretilmesi, eril iktidarın hem kaynağı hem de sonucudur. Feminizm, kimliklerin uluslararası politikayı düzenleyici pratiklerini sadece ortaya çıkarmayı değil aynı zamanda sorgulamak ve değiştirmek için bir alan açmayı da amaçlar. Bu doğrultuda, dışlayıcı kimliklerden kaynaklanan güvensizlik ve çatışmaların, toplumsal cinsiyet ve diğer sosyal hiyerarşiler ortadan kalkana kadar azalmayacağını iddia eder (Tickner, 1996, s. 158).

5. Sonuç

Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kimliği kuramsal bir kavram ve analitik bir kategori olarak konumlandırma konusundaki kuramsal yaklaşımların bir haritalandırmasını sunarak kimlik

6 Üçüncü dünya feminizmi olarak da kullanılmaktadır.

konusundaki akademik tartışmaların anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplininde kimlik çalışmaları, kimliğin geleneksel, sorun çözücü araştırma geleneğine bir değişken olarak eklenmesinden çok daha fazlasını beraberinde getirmektedir. Bunun ana sebebi, uluslararası ilişkilere kimlik perspektifinden bakmanın dünyayı nasıl algıladığımız ile yakından ilişkili olmasıdır. Kimlik çalışmaları, dünya siyasetinin insan kolektifleri üzerine kuramsallaştırma, onlara Uluslararası İlişkiler disiplini içinde ontolojik bir statü verme ve onların nasıl oluştuğunu ve varlıklarını nasıl devam ettikleri üzerine tartışma olanağı sunmaktadır.

Onuf, kimliğin en revaçtaki kavramlardan biri olmasına rağmen bir o kadar anlaşılması zor, dolayısıyla karanlık olduğunu iddia etmektedir (Onuf, 2013, s. 75). Buna bağlı olarak disiplinde tek bir kimlik kuramından bahsetmek mümkün değildir. Ancak bu durum, bir eksiklikten ziyade çoğulculuk ve kuramsal zenginliğe sebebiyet vermektedir.

Uluslararası ilişkilerde kimliğin rolüne dair birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar, kimliğe artan ilginin kimliğin yeniden canlanması yerine bir keşif olduğunu iddia etmektedir (Berenskoetter, 2009). Ancak geleneksel uluslararası ilişkiler kuramlarının temel kavramlarının kimlikle örtülü de olsa ilişkili olduğu göz önüne alındığında, kimliğin disiplinin şekillenmesine her zaman katkıda bulunduğu savunulabilir. Öznelerarası yaklaşımlar, özellikle geleneksel inşacılar, kimliği uluslararası politikanın şekillenmesinde önemli bir faktör olarak görürler. İngiliz Okulu ise uluslararası toplumu inşa ederken ortak kimliğin etkisine vurgu yapar. Öte yandan eleştirel yaklaşımlar, kimliği daha geniş toplumsal ve politik bağlamlar içinde ele alır ve kimliklerin inşası ve dönüşümünü ayrıntılı bir şekilde inceler.

Bu farklı yaklaşımlar, kimlik konusundaki araştırmaların doğasını ve hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğini etkiler. Ancak hangi yaklaşımı takip etmiş olursa olsun kimlik çalışmaları, uluslararası ilişkiler için tek ya da en geçerli bir anlayış sunmamaktadır. Bu, kimliğin analitik kategori olarak eksik veya yetersiz olduğu anlamına gelmez, çünkü hiçbir analiz kategorisi, uluslararası ilişkilerin tüm karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü tek bir perspektifle açıklamayı vaat edemez.

Ancak kimlik çalışmaları, disiplinin zenginleşmesi ve uluslararası ilişkilerin karmaşıklığının daha iyi anlaşılması için önemli bir bakış açısı sunar ve dış politika tercihlerinin altında yatan faktörleri daha geniş bir perspektiften değerlendirmemize yardımcı olur. Cinsiyet, etnisite, kültür veya diğer faktörlere dayalı kimlik çalışmaları, uluslararası sistemin sık sık göz ardı edilen yönlerini açığa çıkarır ve farkındalık yaratıcı bir şekilde değişim için fırsatlar sunar. Örneğin, cinsiyet kimliklerine dayalı feminist bir okuma, standartlaşmış politika biçimlerinin nasıl cinsiyete dayalı bir hiyerarşiye dayandığını vurgulayarak, daha cinsiyet eşitliğine dayalı bir uluslararası sistem oluşturma çabalarına farkındalık yaratır. Postyapısalcı bir yaklaşım ise uluslararası kimlikler arasındaki mevcut güç ilişkilerini analiz ederek, bu hiyerarşileri değiştirme potansiyeli sunar.

Kimlik, uluslararası ilişkiler disiplinine zenginlik katan, geleneksel bakış açlarına meydan okuyan ve yeni sorular sormamıza olanak tanıyan bir analitik araç seti sunmaktadır. Bu alandaki evrimi göz önüne aldığımızda, kimlik çalışmalarının uluslararası ilişkiler disiplininin sürekli

olarak gelişen ve değişen bir alanı olduğunu ve gelecekte de önemli bir rol oynamaya devam edeceğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Adler, E. (1997). *Seizing the middle ground: Constructivism in world politics. European Journal of International Relations* (C. 3). Doi:10.1177/135.406.6197003003003
- Adler, E. (2005). Barry Buzan's use of constructivism to reconstruct the English School: "Not all the way down". *Millennium: Journal of International Studies*, 34(1), 171–182. Doi:10.1177/030.582.9805034.001.1701
- Ağcan, M. A. (2014). Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi. E. Balta (Ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* (İstanbul: İletişim Yayınları) içinde 77–109.
- Arat, Z. F. K. (2015). Feminisms, Women's Rights, and the UN: Would Achieving Gender Equality Empower Women? *American Political Science Review*, 109(4), 674–689. Doi:10.1017/S000.305.5415000386
- Arkan, Z. (2014). "Via Media" vs. the Critical Path: Constructivism(s) and the Case of EU Identity. *All Azimuth*, 3(2), 21–36. Doi: 10.20991/allazimuth.167325
- Aydın-Düzgüt, S. (2015). Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 152–168. Doi:10.33458/uidergisi.463032
- Bellamy, A. J. & McDonald, M. (2004). Securing international society: Towards an English School discourse of security. *Australian Journal of Political Science*, 39(2), 307–330. Doi:10.1080/103.611.4042000238537
- Berenskoetter, F. (2017). Identity in International Relations. *The International Studies Encyclopedia*, VI(Aralık), 3594–3611.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: MacMillan.
- Butler, J. (2010). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York, Oxon: Rou. Doi:10.4324/978.042.9440731-3
- Buzan, B. (1993). From international system to international society: Structural realism and regime theory meet the English school. *International Organization*, 47(3), 327–352. Doi:10.1017/S002.081.8300027983
- Buzan, B., Waever, O. & Wilde, J. de. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.
- Campbell, D. (1998). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Checkel, J. T. (1999). Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe. *International Studies Quarterly*, 43(1), 83–114.
- Devlen, B. ve Özdamar, Ö. (2010). Uluslararası İlişkilerde İngiliz okulu kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(25), 43–68.
- Dikmen Alsancak, N. (2021). Kuram ve Pratik İlişkisi. B. Sarı & İ. E. Sula (Ed.), *Kuramsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları* (İstanbul: Nobel) içinde 41–74.
- Doty, R. L. (1996). *Imperial Encounters*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press. Doi:10.1093/acprof:oso/978.019.9584727.003.0002
- Dunne, T., Kurki, M. ve Smith, S. (2013). English School. *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (Oxford: Oxford University Press) içinde 132–152.

- Enloe, C. (1991). *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. *The American Political Science Review*. University of California Press. Doi:10.2307/1962955
- Enloe, C., Koch, S., Tongier, B., Wright, L.-M. v& Martinez, J. (2006). Interview with Cynthia Enloe. *Social Thought and Research*, 27, 27–41.
- Epstein, C. (2011). Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics. *European Journal of International Relations*, 17(2), 327–350. Doi:10.1177/135.406.6109350055
- Epstein, C. (2013). Constructivism or the eternal return of universals in International Relations. Why returning to language is vital to prolonging the owl's flight. *European Journal of International Relations*, 19(3), 499–519. Doi:10.1177/135.406.6113494669
- Fearon, J. D. (1994). Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes. *The American Political Science Review*, 88(3), 577–592. Doi: 10.2307/2944796
- Fearon, J. D. (1997). Signaling foreign policy interests: Tying hands versus sinking costs. *Journal of Conflict Resolution*, 41(1), 68–90. Doi:10.1177/002.200.2797041001004
- Finnemore, M. & Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, 52(4), 887–917.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (Second Edi.). New York: Vintage Books.
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haas, E. B. (1961). International Integration: The European and the Universal Process. *International Organization*, 15(3), 366–392.
- Hansen, L. (2006). *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. London: Routledge.
- Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Inayatullah, N. & Blaney, D. L. (1996). Knowing Encounters: Beyond Parochialism in International Relations Theory. Y. Lapid & F. Kratochwil (Ed.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory* (Boulder and London: Lynne Rienner Publishers) içinde 65–84.
- Jepperson, R. L., Wendt, A. & Katzenstein, P. J. (1996). Norms, Identity, and Culture in National Security. P. J. Katzenstein (Ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (New York: Columbia University Press) içinde 33–75.
- Jervis, R. (1994). Hans Morgenthau, Realism, and the Scientific Study of International Politics. *Social Research*, 61(4), 853–876.
- Kardaş, T., & Erdağ, R. (2019). Postyapısalcılık ve Uluslararası İlişkiler. R. Gözen (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (İstanbul: İletişim Yayınları) içinde 415–440.
- Katzenstein, P. J. (1996). Introduction: Alternative Perspectives on National Security. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (Columbia: Columbia University Press) içinde 1–15.
- Katzenstein, P. J., Keohane, R. O. & Krasner, S. D. (1998). International Organization and the Study of World Politics. *International Organization*, 52(4), 645–685.
- Kazi, H. (1986). The Beginning of a Debate Long Due: Some Observations on “Ethnocentrism and Socialist-Feminist Theory”. *Feminist Review*, 1(22), 87–91. Doi:10.2307/1394940
- Keohane, R., Axelrod, R. (1985). Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions. *World Politics*, 38(1), 226–254. Doi: 10.2307/2010357
- Keohane, R. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Kratochwil, F. (1993). The embarrassment of changes: Neo-realism as the science of realpolitik without politics. *Review of International Studies*, 19(1), 63–80. Doi:10.1017/S026.021.0500117346

- Kratochwil, F. (1996). Is the Ship of Culture at Sea or Returning? *The Return of Culture and Identity in IR Theory* (Boulder and London: Lynne Rienner Publishers) içinde 201–222.
- Lapid, Y. & Kratochwil, F. (Ed.). (1996). *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.
- Locher, B. & Priigl, E. (2001). Feminism: Constructivism's Other Pedigree. K. M. Fierke & K. E. Jorgensen (Ed.), *Constructing International Relations: The Next Generation* içinde 76-92.
- Luleci, C. & Sula, I. E. (2016). Survival “Beyond Positivism?” The Debate on Rationalism and Reflectivism in International Relations Theory. *Politikon: IAPSS Journal of Political Science*, 30(July), 43–55. Doi:10.22151/politikon.30.3
- Mcewan, C. (2001). Postcolonialism, feminism and development: Intersections and dilemmas. *Progress in Development Studies*, 1(2), 93–111. Doi:10.1177/146.499.340100100201
- Mearsheimer, J. J. (1994). The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19(3), 5–49. Doi: 10.2307/2539078
- Morgenthau, H. (1982). *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign*. Lanham, MD: University Press of America.
- Morgenthau, H. (1997). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Thompson. Beijing: Peking University Press.
- Narayan, U. (1997). Dislocating Cultures: Identities, Traditions and Third World Feminism. *Traditions, and Third World*. New York, London: Routledge.
- Neumann, I. B. (1996). Self and other in international relations. *European Journal of International Relations*, 2(2), 139–174. Doi: 10.1177/135.406.6196002002001.
- Onuf, N. G. (2013). *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in social theory and international relations*. *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations*. Doi:10.4324/978.020.3096710.
- Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Risse-Kappen, T. (1994). Ideas do not float freely: Transnational coalitions, domestic structures, and the end of the cold war. *International Organization*, 48(2), 185–214. Doi:10.1017/S002.081.8300028162.
- Risse-Kappen, T. (1995). Democratic Peace — Warlike Democracies?: A Social Constructivist Interpretation of the Liberal Argument. *European Journal of International Relations*, 1(4), 491–517. Doi:10.1177/135.406.6195001004005.
- Rosamond, B. (2005). The uniting of Europe and the foundation of EU studies: Revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 237–254. Doi:10.1080/135.017.60500043928
- Rumelili, B. (2004). Constructing identity and relating to difference: understanding the EU's mode of differentiation. *Review of International Studies*, 30(01), 27–47. Doi:10.1017/S026.021.0504005819
- Rumelili, B. (2014). Kimlik. Ş. Kardaş & A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram, Konu* (İstanbul: Küre Yayınları) içinde 260-265.
- Rumelili, B., & Adisönmez, U. C. (2020). A new paradigm on the identity-security nexus in international relations: Ontological security theory. *Uluslararası İlişkiler*, 17(66), 23–39. Doi:10.33458/uidergisi.720630
- Russett, B. (1993). *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post Cold War World*. Princeton: Princeton University Press.
- Russett, B., Layne, C., Spiro, D. E. & Doyle, M. W. (1995). The Democratic Peace. *International Security*, 19(4), 164–184. Doi: 10.2307/2539124.

- Sandholtz, W., & Sweet, A. S. (1999). European integration and supranational governance revisited: Rejoinder to branch and Øhrgaard. *Journal of European Public Policy*, 6(1), 144–154. Doi: 10.1080/135.017.699343847.
- Sarı, B. (2021). Güç. B. Sarı ve İ. E. Sula (Ed.), *Kuramsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları* (Ankara: Nobel) içinde 107–136.
- Sjursen, H. (2002). Why Expand?: The Question of Legitimacy and Justification in the EU's Enlargement Policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40(3), 491–513. Doi:10.1111/1468-5965.00366
- Sula, İ. E. (2021). Bilim, Yöntem ve Kuram. B. Sarı & İ. E. Sula (Ed.), *Kuramsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları* (İstanbul: Nobel) içinde 1–40.
- Süleymanoğlu-Kürüm, R., & Cin, F. M. (2021). Introduction: Why Gender and the EU? R. Süleymanoğlu-Kürüm & F. M. Cin (ed.), *Feminist Framing of Europeanisation: Gender Equality Policies in Turkey and the EU* (Palgrave Macmillan) içinde 3–18.
- Sylvester, C. (1994). *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tickner, J. A. (1996). Identity in International Relations Theory: Feminist Perspectives. Y. Lapid & F. Kratochwil (ed.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory* (Boulder and London: Lynne Rienner Publishers) içinde 147–162.
- True, J. (2005). Feminism. A. J. Bellamy (Ed.), *International Society and its Critics* (Oxford: Oxford University Press) içinde 151–162.
- Urrestarazu, U. S. (2015). “Identity” in International Relations and Foreign Policy Theory. *Theorizing Foreign Policy in a Globalized World*, 126–149. Doi:10.1057/978.113.7431912_7
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Series in Political Science.
- Weldes, J. (1996). Constructing national interests. *European Journal of International Relations*, 2(3), 275–318. Doi:10.1177/135.406.6196002003001
- Weldes, J., & Saco, D. (1996). Making State Action Possible: The United States and the Discursive Construction of “The Cuban Problem”, 1960-1994. *Millennium – Journal of International Studies*, 25(2), 361–395. Doi:10.1177/030.582.9896025.002.0601
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391–425.
- Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *The American Political Science Review*, 88(2), 384–396. Doi: 10.2307/2944711
- Wendt, A. (1995). Constructing International Politics. *International Security*, 20(1), 71–81.
- Wendt, A. (1996). Identity and Structural Change in International Politics. Y. Lapid & F. Kratochwil (Ed.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory* (Boulder and London: Lynne Rienner Publishers) içinde 47–64.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. Doi:10.1017/CBO978.051.1612183
- Wight, M. (1977). *Systems of States*. Leicester: Leicester University Press.
- Williams, M. (2004). Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics. *International Organization*, 58(4), 633–665. Doi: 10.1017/S002.081.8304040202
- Zehfuss, M. (2001). Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison. *European Journal of International Relations*, 7(3), 315–348. Doi: 10.1177/135.406.6101007003002

Identity in International Relations Theories

Selin TÜRKEŞ-KILIÇ*

Identity has assumed a pivotal role in international relations, particularly in the post-Cold War era. The conclusion of the Cold War marked a significant turning point when conventional international relations theories were deemed insufficient, necessitating a quest for alternative perspectives. Consequently, identity has emerged as a central and influential concept in the domains of foreign policy and international relations.

This resurgence of interest in identity can be attributed to several factors, including a critical reexamination of the rational actor assumption and the probing of positivism's adequacy within the discipline of international relations. These critical evaluations have acted as catalysts for the development of identity studies. This research endeavors to delve into the theoretical perspectives surrounding the concept of identity within international relations. In this context, the ontological, epistemological, and methodological intricacies of the theoretical approaches to identity are scrutinized through three primary categories: conventional theories (including classical realism, classical liberalism, neorealism, and neoliberalism), inter-subjective approaches (comprising conventional constructivism and the English School), and critical approaches (encompassing critical constructivism, post-structuralism, and feminism).

Conventional international relations theories are often criticized for marginalizing the concept of identity. Nevertheless, traces of identity's influence can still be discerned within the foundational principles of these theories, albeit to a limited extent. For instance, classical realism associates identity with moral values and ideas, while classical liberalism posits that domestic political dynamics can influence a state's identity. However, these conventional approaches have frequently treated identity as an unchanging factor based on specific parameters. The conventional theories that adopt a system-level analysis, such as neorealism and neoliberalism, exhibit limited interest in the issue of identity. Neorealism adheres to a unitary understanding of identity, primarily concerned with safeguarding the interests and governments of states. On the other hand, neoliberalism emphasizes the pursuit of interests through international cooperation and provides minimal elucidation on the concept of identity.

---

* Doç. Dr. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye E-posta: selin.turkes@yeditepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2767-3649

Inter-subjective approaches highlight the role of identities and the perceptions of states and other international actors in shaping foreign policy choices and international relations. This perspective regards identities as dynamic structures that are continually reconstructed and influenced by external factors. The first substantial criticism regarding the marginalization of identity in conventional theories comes from conventional constructivism, which is an inter-subjective approach that emphasizes that identities are not inherent or fixed but are constructed through social interactions and practices. According to conventional constructivists, the construction and adaptation of identity are influenced by the evolving interplay between a state's interests and the normative environment. The interactions between these factors have significant implications for state behavior, foreign policy choices, and international relations.

The English School, while conceptualizing international relations as an inter-subjective process, refers to common identity as a central component of international society. However, as an analytical category, identity does not play as central a role in the English School as in conventional constructivism.

Critical approaches criticize the positivist methodology employed by the inter-subjective approaches to study identity and follow the premise that the dynamic nature of identity cannot be understood with the methodological tools of conventional theories. These approaches regard identity as a variable constructed before action and advocate a worldview in which identity is perpetually reconstructed and influenced by external factors, employing a post-positivist methodology to grasp this.

Critical constructivists, focusing on the agenda of identity formation processes, distinguish themselves from traditional constructivists at specific points. They oppose the exclusive focus on inter-state level identity construction because the meanings that objects, events, and actions have for states are, in fact, the meanings they have for individuals acting on behalf of the state. Post-structuralism, as one of the critical approaches, offers a unique perspective on identity by emphasizing the self-other nexus. Poststructuralists view identity not as a variable preceding action but as a constantly reiterated performative act shaped in the interplay between the self and the other. It highlights the fluid, relational nature of identity, where the construction of one's identity is intrinsically tied to how others perceive it. This perspective underscores the dynamic and socially constructed aspects of identity and calls for a deeper examination of the self-other interactions in international relations.

Feminist approaches in international relations bring a multifaceted perspective on identity by highlighting the role of gender, power, and inequality in shaping international politics. It emphasizes that identity is not monolithic but is influenced by various social constructs, including gender. Moreover, feminists advocate for a more inclusive and equitable understanding of identity, acknowledging the agency of marginalized groups and emphasizing the importance of addressing gender-based and sexual identity-related issues in the study of international relations.

In conclusion, various theoretical approaches offer divergent viewpoints on the concept of identity in international relations. Understanding identity as an influential factor in shaping international politics varies depending on the theoretical framework employed. As an analytical category, identity cannot provide a single or exclusive lens for a comprehensive understanding of international relations, just as none of the analytical categories can. Nevertheless, each framework to study identity undeniably contributes an essential perspective crucial for comprehending international relations' intricate and multifaceted nature.